

לפני עור

לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל (ויקרא יט, יד)

האם המכשיל עור בדרך עובר משום לפנ"ע

כתב החינוך (מצוה רלב) לא להכשיל בני ישראל, לתת להם עצה רעה. אבל ניישר אותם כשישאלו עצה, במה שנאמין שהוא יושר ועצה טובה, שנאמר "ולפני עור לא תיתן מכשול". ולשון ספרא לפני סומא בדבר והיה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. עוד כתב דזה הלאו כולל כמו כן מי שיעזור עובר עבירה, שהוא מביא אותו שיתפתה בזולת זה לעבור פעמים אחרים עוד. (כנראה הוא בא ליישב למה עובר העבירה מקרי "עור", ותי' שעי"ז נתפתה לעבור פעמים אחרות, ודו"ק).

והעיר המנ"ח שמשמע מדברי החינוך שאיסור לפנ"ע אינו אלא שלא להשיא חברו עצה שאינה הוגנת ולא להכשילו באיסורין, ולפי"ז הפסוק "ולפני עור לא תתן מכשול" יצא לגמרי מפשרו של מקרא, דכלל לא איירי בנותן מכשול, כמו אבן או מקל, לפני עור, ובזה אינו עובר. והקשה דהרי בגמ' יבמות (כד, א) מבואר דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו חוץ מהפסוק ד"והיה הבכור וכו'" (דברים כה, ו), וא"כ נהי דהנרמז בו אמת, ולא כמו הכותים והצדוקים ימ"ש המפרשים כפשוטו, מ"מ דין זה גם הוא אמת, דמן התורה אסור להכשיל העור בדרך.

אמנם מלשון בספר המצוות (מצות ל"ח רצט) לא משמע כן שכתב בסו"ד שפשטיה דקרא הוא במה שזכרנו תחלה, והיינו מש"כ בתחילת דבריו וז"ל, היא שהזהירנו מהכשיל קצתנו את קצתנו בעצה, והוא שאם ישאלך אדם עצה בדבר הוא נפתה בו, ובאה האזהרה מלרמותו ומהכשילו אבל תיישרהו אל הדבר שתחשוב שהוא טוב וישר. והוא אמרו יתעלה (קדושים יט) ולפני עור לא תתן מכשול, ולשון ספרא לפני סומא בדבר, היה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. משמע שבאמת אינו עובר היכא שמכשיל סומא בדרך.

ובהמשך דבריו (שם) הביא המנ"ח מהקרבן אהרן, שכיון דכתיב "לא תתן מכשול", ואי בסומא ממש איירי הוה ליה למיכתב "לא תשים מכשול", שמשמעו שמניחו בפניו, אלא ע"כ דרק במשיא לחברו עצה שאינה הוגנת, אי נמי במכשילו בעבירה איירי, ואתי לישנא ד"לא תתן" בדווקא, שמשמעו שנותן לו עצמו.

ובפירוש הגרי"פ על ספה"מ הרס"ג (מצ' ג) ביאר שעל שימת מכשול עובר משום "לא תשים דמים בביתך", שהוא חיוב להסיר כל סוגי מכשול, א"כ כ"ש שמוזהר לא לשים מכשול. וג"כ עובר בעשה של "ועשית מעקה לגגך", ולכן הבינו חז"ל שלא דלפני עור מיירי במכשיל חבירו בעצה רע או בעבירה.

איסור כריית בור

ויעויין עוד בספר משך חכמה (ויקרא יט, יד) שהכותים מפרשים כמשמעו, שלא יתן אבן לפני עור בדרך להפילו (רש"י חולין ג, א), וכן הוא אמת. ומזה אזהרה לפותח או כורה בור ברשות הרבים, ומשום זה אמרו (ב"ק נא, א) בור ברשות הרבים של שני שותפים... אי דאמרי ליה זיל כרי לן (ואזל כרי להו), אין שליח לדבר עבירה, היינו משום שעבר על לאו דלפנ"ע. ואיסורה דבר תורה, דלא כמשנ"ל (פרק ב מהלכות רוצח). ר"ל ממה שהביא שם לחלוק על מהרי"ט (ח"א סי' קטז) שמסופק אי אמרינן באיסורא דרבנן אין שליח לדב"ע, כיון דמה"ת חשיב שליח, או דלמא אפילו במילי דרבנן דבר עבירה מיקרי, ושייך ביה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, ותמה עליו המשל"מ מההיא דאמרינן (ב"ק דף נ"ג) נימא כורה גרם ליה, ופירש"י כגון שהיתה כרויה ועומדת קודם לכן, דאי האי כרייה הוי כורה חייב דאין שליח לדבר עבירה דאסור לקלקל ברה"ר, ואיסור זה דמקלקל ברה"ר פשיטא דהוי מדרבנן, ואפילו הכי אמרינן אין שליח לדבר עבירה. ולפי המש"ח האיסור הוא מטעם לפנ"ע.

ועי' בביאור הגרי"פ (הנ"ל) שכתב שהאיסור לחפור בור ברה"ר הוא ג"כ "לא תשים דמים בביתך".

לפני עור באיסור דרבנן

הגמ' (ע"ז כב, א) אומרת, רשב"א אומר לא ישכיר אדם שדהו לכותי, מפני שנקראת על שמו וכותי זה עושה בו

מלאכה בחולו של מועד כו', ומק' מאי איריא מפני שנקראת על שמו, תיפ"ל משום לפנ"ע, וכתבו בתוס' שמכאן יש להביא ראיה למה שפר"ת, דשייך לפנ"ע אף במידי שאינו אסור אלא מדרבנן, דהא מלאכה בחולו של מועד אינה אסורה אלא מדרבנן, כדפירש ר"ת.

מלאכת חוה"מ

אכן הרמב"ן חולק על תוס', שהוכיח מגמ' דפריך אמלאכת חוה"מ ותיפ"ל משום לפנ"ע, דמלאכת חוה"מ דאורייתא היא, דאאסורא דרבנן ליכא משום לפנ"ע. ומה שמצינו היתירים מסויימים במלאכת חוה"מ כגון דבר האבד, היינו משום דנהי דעיקר האיסור דאורייתא הוא, מ"מ הכתוב "מסרה לחכמים" שהם יבחרו מה יהיה אסור ומה יהיה מותר.

הרי לנו מחלוקת ברורה בין הרמב"ן והתוס' האם איסור לפנ"ע שייך גם באיסורי דרבנן או רק באיסורי תורה. דלהתוס' נאסר גם באיסור דרבנן, אך לרמב"ן לא. המנ"ח (שם) הביא לד' התוס' בחגיגה, דכתבו כשיטת הרמב"ן, ותמה עליהם וכי גרע המכשיל חברו באיסור דרבנן, מהמשיאו עצה שאינה הוגנת לו במילי דעלמא, והניח בצ"ע.

שני גדרים בלפנ"ע

וליישב קושייתו י"ל על פי מש"כ האחרונים שבלאו דלפני עור ישנם ב' דינים, הא' גדר של מכשיל כחוטא, היינו שיסוד האיסור הוא על המכשיל, שכשם שאסרה תורה לאכול איסורים ה"נ אסור להכשיל לאחרים, והרי הוא בכלל האיסור של האוכל, שחלק מן האיסור דלאכול הוא לא להאכיל. ולפי"ז היכא שליכא איסור על המכשיל עצמו, ה"נ לא יהיה לו איסורא דלפני עור להאכילו לאחרים. ויסוד לזה מצאנו במה שהביא הפר"ח (יו"ד סב, ג) בשם האמונת שמואל (סי' יד) דכל היכא דשרי לדידיה אינו עובר בלפני עור. (עי' לקמן שהארכנו בדבריו).

והב' גדר של "גרמא בנזקין", במה שגורם היזק ומכשול לחברו ע"י שמכשילו או משיאו עצה שאינה הוגנת לו, ויסוד לזה מצאנו בדברי היד רמ"ה (ב"ב כו, א) שכתב שאיסור דגרמא בנזקין נלמד מהלאו דלפני עור.

שיטת התור"ד בהיתר של "לפני דלפני"

ויש להביא ראיה ליסוד זה מדברי התור"ד (ע"ז כא, א) אהא דאמר שם אב"י "אלפני מפקדין אלפני דלפני לא מפקדין", וכ' התור"ד דכל ההיתר של "לפני דלפני" הוא רק כשהמקבל יודע מהאיסור והוי מזיד, אבל אם אינו יודע אין היתר זה.

ולכאורה דבריו צ"ב למה רק לגבי לפני דלפני יש נ"מ בין שוגג למזיד, אכן לפי הנ"ל י"ל שבלפני דלפני אין את גדר האיסור של מכשיל כאוכל, מאחר דיש בו שתי גרמות אי אפשר ליחסו למאכיל דליהוי כאוכל, ורק את גדר האיסור של גרמא בנזקין אפשר לומר דמאחר שהכשילו וגרם לו היזק, אע"ג דהוא גרמא דגרמא יש איסור. ומאידך י"ל שהאיסור דגרמא בנזקין איכא רק בשוגג ולא במזיד, דמה שייך במזיד לחייבו על גרמא בנזקין, הלא כיון שהברירה בידו לא לעבור, והוא יודע מהאיסור וחפץ בו, מה שייך בזה לומר שגורם לו חברו היזק. והרי זה דומה למשיא לחברו עצה שאינה הוגנת לו ואומר לו במפורש שהיא עצה רעה ולא כדאי לו לנהוג כמותה והלה הלך ועשאה, כלום יש לו לתבוע את חברו, הלא אמר לו מפורשות כי לא כדאי לו לנהוג כן, ואם בכל זאת נהג כן איהו הוא דאזיק אנפשיה. אמנם לגבי "מאכיל כאוכל", שייך שפיר אף במזיד, שהרי איסור זה ביסודו רמי על המכשיל גופיה שלא להכשיל ולהאכיל לחברו איסור, ולא שנא אי חברו הוה שוגג בדבר או מזיד.

ואם כנים הדברים, אתי שפיר דברי התור"ד, דבלפני דלפני עכ"פ בשוגג יש לאסור עליו משום "גרמא בנזקין", ורק במזיד יש להתיר, דלא משום "גרמא בנזקין" איכא, ולא משום "מאכיל כאוכל", שבלפני דלפני לא שייך משום מכשיל כאוכל, ובמזיד ליכא משום גרם היזק.

לפני עור במזיד

דרך אגב רואים מהתור"ד ששייך לפני עור גם היכא שעובר העבירה הוא מזיד, ולא אמרין שרק היכא שהוא שוגג והוי כ"עור" שייך לפני עור, ולא היכא שהוא מזיד. וכן מבואר ברמב"ם בסה"מ דמקרי "עור" משום דתאוותיו מעוררים עין שכלו, הרי לן להדיא דגם במזיד שייך לפני עור. ואע"פ שבדגול מרבבה (יור"ד סי' קנא) כתב בדעת הש"ך (סק"ו) שאין לפני עור במזיד, מיהו כבר נקטו האחרונים שכוונת הש"ך רק שבמזיד אין לפני עור, אבל במזיד בעלמא ודאי שיש לפני עור, ואכמ"ל.

"מאכיל כאוכל" באיסור דרבנן

נחזור לקשיית המנ"ח על הרמב"ן והתוס' בחגיגה, דאמאי בכל איסור דרבנן אינו עובר אלפני עור מה"ת, הלא לא גרע ממשיאו עצה שאינה הוגנת לו.

ונראה דאי הוי במזיד לא קשה מידי, דמצד האיסור דגרמא בנזקין הא ליכא, ומצד האיסור דמכשיל כאוכל י"ל שרק באיסור דאורייתא איכא, דמאחר שנכתב איסור זה בתורה על האוכל, והוסיפה התורה גם עוד איסור דלפני עור, אזי אמרין שהגדר הוא, שהוסיפה בזה התורה איסור על המאכיל כאוכל, אבל באיסור דרבנן שאינו כתוב בתורה, בזה מי יימר דאמרין לאיסורא דמאכיל כאוכל. זאת ועוד דאפשר דהרמב"ן אזיל לשיטתו, דס"ל דהלאו של לא תסור לא כולל איסורי דרבנן. וע"ע בחידושי הרמב"ן ריש מסכת מכות, דמי שמעיד על כהן שהוא בן חלוצה אינו לוקה משום "לא תענה ברעך עד שקר", וע"ע בחי' הגרע"א שם ואכמ"ל. אלא דאכתי קשה היכא דהוי שוגג למה אין כאן משום לפני עור מדאורייתא.

שוגג באיסור דרבנן

אכן נראה דהיכא דהוי שוגג יש לתרץ מטעם אחר, ובהקדם דברי נתיה"מ (סי' רלד סק"ג) הידועים. דהנה בהא שפסק המחבר שהמוכר לחברו דבר שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימים, מחזיר לו הפירות ונוטל דמיו, ואם אכלם אין המוכר מחזיר לו כלום, וכתב הש"ך (יו"ד קיט, כז) דאפילו יותר משוויו א"צ להחזיר.

ותמה עליו הנתיבות כיון שהמקח בטל הוי כמזיק או כאוכל שלא במקח, ולמה יצטרך לשלם יותר משוויו. וכתב לחדש שאע"ג דבאיסורי תורה אפילו אוכלן בשוגג צריך כפרה ותשובה, מ"מ באיסור דרבנן א"צ שום כפרה, וכאילו לא עבר דמי, וממילא דאין לו עונש כלל על השוגג באיסור דרבנן וכאילו אכל אוכל כשר, ומש"ה צריך לשלם כל דמי הנאתו.

גדר איסור דרבנן

ומקובל לפרש יסוד דבריו דשאני איסורי תורה מאיסורי דרבנן, דאיסורי תורה הויין חפצא דאיסורא, ולפיכך גם האוכלן בשוגג קא אכל חפצא דאיסורא וצריך כפרה. אבל איסורי דרבנן אין כאן חפצא דאיסורא, וכל האיסור אינו אלא על הגברא במה שאינו שומע לדברי חכמים, כדכתיב "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". ולפיכך היכא דשגג באיסור דרבנן, כיון שהוי שוגג הרי דאינו מתכוין לסור ולמרוד בדברי חכמים, וא"כ לא קא עביד שום איסורא כלל, והוי כאילו אכל מן הכשירה.

בא על ארוסתו אין המים בודקין אשתו

ובעיקר גדר איסורי דרבנן כבר דן באריכות הגרא"ו זצ"ל בקונטרס דברי סופרים, והוכיח מדברי הרמב"ם שלבד האיסור הכללי שיש באיסורי דרבנן שאינו מקשיב להם, יש גם חלות איסור על החפץ, דהיינו שיש "חילוקי שמות" באיסורי דרבנן, שהאוכל בשר עוף בחלב עובר על איסור "בשר בחלב". שהרי שיטת הרמב"ם (סוטה ב, ח) היא שאין המים בודק את אשתו אם בא עליה בבית חמיו, וז"ל כל איש שבא ביאה אסורה מימיו אחר שהגדיל אין המים המאריים בודקין את אשתו, ואפילו בא על ארוסתו בבית חמיו שאסורה מדברי סופרים אין המים בודקין את אשתו, שנ' (במדבר ה, לא) "ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה", בזמן שהאיש מנוקה מעון האשה נושאה את עונה. ואם איתא שאיסורי דרבנן אינן אלא איסור על הגברא שעבר על "לא תסור" אמאי אין המים בודקין את אשתו, הא אין זה מאיסורי ביאה, ופשוט דהקפידא דמנוקה מעון הוא רק על ביאות האסורות ולא בשאר עוונות, אלא ודאי דס"ל להרמב"ם דאיסור דאסרו חכמים נהפך לאיסור מצד עצמו, ולפיכך הבא על ארוסתו איסור ביאה יש כאן.

זקן ממרא באיסור חמץ דרבנן

עוד יש להביא ראיה ממ"ש הרמב"ם (פ"ד מהל' ממרים הל' א) גבי זקן ממרא וז"ל, וכן אם חלק עליהן בגזירה מן הגזירות שגזרו בדבר שיש בשגגתו חטאת וזדונו כרת, כגון שהתיר החמץ ביום י"ד בניסן בשעה ששית, או שאסרו בהנאה בשעה חמישית, הרי זה חייב מיתה. ואם איתא שכל האיסור במה שאסרו חכמים חמץ בשעה ששית הוא רק מצד השם הכללי ד"לא תסור", א"כ אמאי נחשב כדבר שיש בשגגתו חטאת וזדונו כרת, נהי דאיסור חמץ בפסח הוא דבר שיש בשגגתו חטאת וזדונו כרת, מ"מ לענין גזירת חכמים מאי נפ"מ אי הוי גזירתן בדבר שיש בשגגתו חטאת וזדונו כרת או לא, מאחר שכל האיסור הוא רק משום לא תסור.

והגרא"ו ז"ל הביא שם לדברי הכס"מ דהטעם שחמץ מקרי דבר שיש בו כרת הוא משום דאם קידש אשה בחמץ הזה לדברי החכם אינה מקודשת, וא"כ נוגע הוא לכרת. אבל עי"ש שנתקשה בבדבריו טובא, ואכמ"ל, ולכן פירש דברי הרמב"ם כדברי הרדב"ז שחמץ מדרבנן נחשב כדבר שיש בו כרת משום שיש כאן "איסור חמץ", וע"כ שאסורין הן מצד עצמן. היינו שיש כאן איסור של "חמץ בפסח", משום דיש כח לחז"ל לחדש איסור בעצם, ולפיכך שפיר נחשב גזירתן באיסור חמץ בפסח כדבר שיש בשגגתו חטאת וזדונו כרת. ועי' לקמן בדברי הרמב"ן שאולי יש משמעות שהבין בדברי הרמב"ם דברי הכס"מ, ודו"ק.

שיטת הרמב"ן בזה

והנה כל זה הוא בדעת הרמב"ם, אבל הרמב"ן בהשגותיו לס' המצוות (שורש א) חולק על הדין של הרמב"ם וס"ל שאינו נעשה זקן ממרא על של דבריהן כלל, ואפילו בדבר ששגגתו חטאת וזדונו כרת כחמץ בפסח, וז"ל ואני אומר שאם קדש בחמץ משש שעות ולמעלה ובא אחר וקדשה קידושין גמורין, והורה הזקן שהיא מותרת לראשון ואסורה לשני ולכל אדם, והם הורו שהיא אשת השני, אע"פ שהתיר דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ממש, כיון שאין מחלקותו אלא מחמת דבר של דבריהן, אינו נעשה זקן ממרא, דלא קרינן ביה על פי התורה.

וביאר הגר"ח (הובא בקונטרס דברי סופרים), שהרמב"ן סובר שבאמת ליכא בכל איסורי דרבנן אלא חדא שם איסור של "לא תסור" ותו לא, ולכן לא מקרי דבר שיש בו כרת. והוא על פי חידושו של הנתיבות (הנ"ל) שכל גדר האיסור הוא רק שמורד ואינו שומע לדברי חכמים, ולפיכך כולוהו איסורי דרבנן שוין הן בגדרן במה שאינו שומע לדברי חכמים, ודבר זה אינו דבר ששגגתו חטאת וזדונו כרת, ולפיכך אין מחלוקתו של זקן ממרא בדבר זה נחשבת בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף שעל ידה יגרם דבר שזדונו כרת.

ומעתה מיושב קושיית המנ"ח שה"ט שבכל איסור דרבנן אינו עובר אלפני עור דאורייתא, וכבר כתבנו לעיל שאי הוי מזיד לא קשה מידי, דכיון דכל גדר האיסור דלפנ"ע באיסור דרבנן הוא רק מצד הגדר דגרמא בנוקין א"כ במזיד ליתא, אך אכתי נשארנו בקושיא אי הוי שוגג אמאי לא יעבור עלה מדאורייתא, אכן לפי מה שנתבאר בדעת הרמב"ן אתי שפיר, דכיון דכל עיקר גדר איסורי דרבנן הוא רק במה שלא שמע לדברי חכמים, ומהאי טעמא חידש הנתיבות דאי הוי שוגג באמת לא קא עבר באיסור כלל, א"כ מי שגרם לחבירו לעשות איסור דרבנן בשוגג באמת לא הכשילו במידי, דהא בשוגג לא נחשב שמרד הוא בדברי חכמים, וממילא לא עבר אלפני עור.

אלא דיש להעיר על עיקר דברי הגר"ח, שמשמעות הרמב"ן הוא שהטעם שס"ל שאין זקן ממרא הוא בגלל שאין כאן אלא איסור דרבנן "דלא קרינן ביה על פי התורה", א"כ אפילו אם היה סובר שיש כח בידם לעשות חפצא דאיסורא, בכל זאת לא היה כאן דין זקן ממרא, משום דלא קרינן ביה "על פי התורה אשר יורוך". והרי הרמב"ן מיירי שקידש אשה עם החמץ, וה"כרת" לא מחמת איסור חמץ אלא בגלל שיש נידון של אשת איש, ובכל זאת כתב הרמב"ן שאין זקן ממרא משום שהדיון הוא על דין דרבנן, א"כ אין להוכיח מכאן על גדר איסורי דרבנן.

אבל אולי יש להוכיח שזה דעת הרמב"ן על פי מש"כ הר"ן לפרש שיטתו. דכידוע נחלקו הרמב"ם והרמב"ן האם עובר ב"לא תסור" על כל מצוות וגזירות דרבנן, שיטת הרמב"ם שלא תסור כולל כל דיני דרבנן, הרמב"ן סובר שרק דברים הנלמדים ב"ג מדות נכללים. הר"ן (סנהדרין פו, ב) דן בזה באריכות ומצדד כהרמב"ן, וכתב ולא תיקשי לך במאי דאמרינן בעלמא היכן צונו מלא תסור, דמשמע לכאורה דמדאורייתא הוא, דההיא אסמכתא בעלמא הוא, דהכי איתא בפרק מי שמתו (ברכות כ, ב) מכדי כל מילי דרבנן אלאו דלא תסור אסמכיהו, אלמא דאסמכתא ניהו, כלומר שאחר שהכתוב מסרן לחכמים בקבלת התורה ובפירושה, כמו כן יש לשמוע להם במה שהם מתקנים לעשות סייג לתורה.

ובזה מיישב קושיא גדולה לפי הרמב"ן למה יש חיוב להקשיב לחז"ל במילי דרבנן, דבשלמא לפי הרמב"ם הכל נכלל בלא תסור, אבל לפי הרמב"ן מה מחייב אותנו. ועי' במבי"ט בהקדמתו לספרו קרית ספר שדן באריכות על כל המחלוקת בין הרמב"ם והרמב"ן, ונתקשה ג"כ לפי הרמב"ן למה יש חיוב להקשיב לחז"ל, וכתב שנראה מדברי הרמב"ן כי מפי הקבלה הורשו מאתו ית' לתקן ולסדר, והם דורשים בזה רמזים, כמו מה שדרשו בענין מגלה וחנוכה. ויש סעד לדברי חכמים במה שבא דרך אסמכתא, כי אפילו שפשט הכתוב לא בא לזה, אפ"ה כיון שכתבה התורה מלות שיובן בהם גם זה שסומכים עליהן, נראה שרמזה גם לזה, אף על פי שאינו צווי. כי התורה תצוה ותפרש ותודיע ותרמוז, ואם כן כל הדברים שימצאו להם חכמים סמך בתורה שנשמרם. וזה כדברי הריטב"א (ראש השנה טז, א) שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק, העיר הקדוש ברוך הוא שראוי לעשות כן", אלא שלא קבעו חובה ומסרו לחכמים, ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים ולא שכונת התורה לכך, ח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר שזו דעת מינות הוא, אבל התורה העירה בכך ומסרה חיוב הדבר לקבעו לחכמים אם ירצו.

אבל קצת צ"ע מלשון הרמב"ן, שכשדן על הגמ' בברכות כתב וז"ל, אבל דבריהם על זה הלאו אסמכיהו **סמך בעלמא לחזוק**, משמע שאין זה עיקר המקור לזה שמחויבים להקשיב לדבריהם. ולפי הר"ן הפשט הוא שמזה שרואים שהתורה מסר להם "קבלת התורה ופירושה", א"כ מבינים שהקב"ה רצה שיסמוך עליהם גם במה שהם גוזרים.

ולפי"ז נראה שאין הגדר שיש לחכמים כח לאסור, אלא שהתורה רוצה שנקשיב לגזירותיהם ולחששותיהם, א"כ בפשטות אין כאן "חילוקי שמות". שרק לפי הרמב"ם הסביר מו"ר הגרא"ז אפשטיין זצ"ל שגדר לא תסור הוא שמזה שרואים שחייבה התורה להקשיב לחכמים ולא לסור מדבריהם, ע"כ שהתורה נתנה להם כח לאסור, ומשו"ה חייבים לשמוע להם. אבל לפי הרמב"ן אין לאו של "לא תסור" על דיני דרבנן, רק מזה שהתורה סמכה עליהם בפירוש התורה מבינים שהתורה סומכת עליהם, א"כ יש לסמוך עליהם בזירותיהם, אבל אין כאן מקור בכלל שיש להם כח לאסור, וממילא מהיכ"ת שיש כאן חילוקי שמות.

חד עברא דנהרא

עוד הביא במנ"ח הנ"ל, להקשות על הסוברים דבאיסורא דרבנן איכא לאו דלפני עור, מההיא דב"מ (סח, ב) דאמרינן התם, בני דרב עיליש נפק עלייהו ההוא שטרא דהוה כתיב ביה פלגא באגר ופלגא בהפסד, (דהו"ל אבק רבית דנאסר מדרבנן), אמר רבא רב עיליש גברא רבה הוא ואיסורא לאינשי לא הוי ספי, ואם איתא דאיכא לאו דלפני עור באיסורא דרבנן, למה ליה לרבא לתלות הא מלתא דלא הוי ספי ר' עיליש איסורא משום דגברא רבה הוא, תיפו"ל דלכו"ע אסור להכשיל חבירו באיסורא דרבנן משום לפני עור, אלא ע"כ דבאיסורא דרבנן ליכא לפני עור.

וכבר דן בקושיא זו הרדב"ז (ח"ה סי' רטו) ותי' דהתם מיירי ב"חד עברא דנהרא", היינו שהמלוה יכול ליקח מאחרים, וכל כה"ג ליכא משום לפני עור כדאמרינן בע"ז (ו, ב), במושיט כוס יין לנזיר דלא מחייב משום "לפני עור" אלא אי קאי בתרי עברי דנהרא, אבל אי קאי בחד עברי דנהרא שיכול ליקח בעצמו, לא עבר המושיט אלפני עור.

ויש לעיין בזה, דהנה המשנ"ל (פ"ד מהלכות מלוה ולוה ה"ב) כתב דהיתר ד"חד עברא דנהרא" שייך רק היכא דבלעדי האיסור דלפני עור לא היה נעשה, כגון דאם לא היה מושיט זה הכוס להנזיר היה יכול ליקחו בעצמו, אבל אם לא היה העובר יכול ליקחו בעצמו, רק שיש לתלות שיהודי אחר היה נותנו לו במקומו, לא נפטר המושיט לו עכשיו משום לפני עור, מאחר דסוכ"ס אין יכול העובר לעבור בלי שיכשילוהו אחרים ויעברו בלפני עור.

וכדבריו משמע בד' התוס' בחגיגה (יג, א), שהקשו למה לי קרא מיוחד דאין מוסרין דברי תורה לעכו"ם, תיפו"ל דעכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה כדאמרינן בסנהדרין (נט, א), וא"כ המלמדו עובר אלפני עור לא תיתן מכשול, ותירצו, דהכא מיירי אפילו היכא דאיכא עכו"ם אחר שרוצה ללמדו דליכא לפני עור, כדאמרינן בע"ז (ו, ב) דהמושיט כוס יין לנזיר עובר אלפני עור, והני מילי דקאי בתרי עברי דנהרא, שבלאו נתינתו א"א להביאו אליו, אבל אי לאו הכי אינו עובר אלפני עור, ה"נ אפילו במקום שעובד כוכבים אחר רוצה ללמדו, דליכא לפני עור אסור מקרא מיוחד.

ויל"ד, אמאי נקטו התוס' דאיכא עכו"ם אחר שרוצה ללמדו, אמאי לא כתבו דיש אחר, והיה במשמע נמי ישראל אחר, ולפי המשל"מ נחא, דאילו לא היה רק ישראל אחר שרוצה ללמדו, נמצא שלמעשה א"א לו לעבור בלי שיכשילוהו אחרים ויעברו על לפני עור, וכל כה"ג עובר המכשילי אלפני עור.

ואמנם יסוד סברתו של המשל"מ צ"ב, אך אכתי לדבריו א"א לתרץ כהרדב"ז, דנהי דאיירי בחד עברא דנהרא דיכול ליקח מאחרים, אך מ"מ הלא למעשה אין המלוה יכול לעבור בעצמו בלי שמי שהוא אחר יקח ממנו ויכשילוהו ויעבור אלפני עור. ולסברת המשל"מ כל כה"ג שבהכרח יצטרך אי משהו לעבור אלפני עור כדי להכשילו, ליכא להאי היתרא דחד עברא דנהרא, ועובר אלפני עור. וצריכים אנו לדחוק, דמיירי בכה"ג שרק נכרי היה לוקחו ממנו, ונכרי אינו מצווה אלפני עור, ונמצא שהיה יכול לעבור בלי שיעברו בלפני עור.

לאו שאין בו מעשה

כתב החינוך שאין לוקין אלאו ד"לפני עור" משום דהוי לאו שאין בו מעשה. והעירו האחרונים דבשלמא המשיא לחברו עצה שאינה הוגנת, הוי שפיר אין בו מעשה, אבל המכשיל חברו באיסור, כמו המושיט כוס יין לנזיר וכדומה, הא אית ביה מעשה, ואמאי לא ילקה.

לאו שאפשר עם ובלי מעשה

ואכן יש שרצו לומר דהחינוך אזיל לשיטתו דבמצוה שד"מ גבי לאו שלא לעבוד בעבד עברי עבודת בזיון כמו עבד כנעני, כתב החינוך דהיכא דעבר על מצוה זו ועבד בעבד עברי בעבודות הבזויות, אין בו חיוב מלקות, לפי שאין בו מעשה, כי יכול לעבור עליו בדברים בעלמא, כי בדברים יווסר עבד לעשות מלאכתו בזויה או נכבדת, ומטעם זה שוב אינו לוקה אף כשיעבור במעשה, דסבר החינוך דכל לאו שיכול לעבור בלי מעשה, אזי אפילו אם עבר עליו במעשה, אפ"ה לאו שאין בו מעשה נקרא, ואין לוקין עליו.

וכבר העיר המנ"ח שדעת המ"מ (פי"ג מהלכות שכירות ה"ב) לגבי חסימה בקול הוא להיפך, דכיון דמשכחת לה ללאו עם מעשה, שוב לוקין אף בלי מעשה.

ואכן צ"ע לומר כן, דהנה הרמב"ם (פ"א מהלכות חמץ ומצה ה"ג) כתב שאינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא, אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חימצו כדי שיעשה בו מעשה, אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו כו', אע"פ שעבר על שני לאוין אינו לוקה, מפני שלא עשה בו מעשה. הרי מבואר בהרמב"ם דכל לאו אע"פ שיכול לעבור לעבור בלי מעשה, ואז ודאי אין לוקין עליו, מ"מ כשיעבור עליו עם מעשה חשיב שפיר כיש בו מעשה ולוקה, והחינוך עצמו הביא לדברי הרמב"ם הללו במצוה יא. וע"כ צריך לחלק כמו שחילק השעה"מ (פ"א מחו"מ ה"ג) בדעת החינוך בין הך דכל יראה וכל ימצא, וההיא דשלא לעבוד בעבד עברי עבודת בזיון, דדווקא בעשה מעשה ויכול לעבור ולעשות הדבר ההוא בלי מעשה, דבאותו אופן שעובר עליו עם מעשה יכול לעבור עליו בלי מעשה, בזה אין לוקין, אבל בבל יראה אופן עבירת הלאו עם מעשה ואופן עבירת הלאו בלי מעשה, ב' אופנים שונים ניהו, ואותו אופן שעובר עם מעשה, היינו אם אין לו חמץ שצריך לקנות או לעשות חימוץ, ל"ש לעבור בלי מעשה ולכן לוקה.

ולפי"ז בלאו דלפני עור נהי דחלק הלאו של משיאו עצה רעה שייך לעבור בלי מעשה, מ"מ החלק של מכשילו באיסור כמו מושיט לו כוס יין וכדומה יש אופנים שלא שייך שיעבור עליו בלי מעשה, ודמי ממש לההיא דחמץ בפסח שבקנה חמץ או חימצו בידים לוקה, וא"כ למה לא ילקה.

מתי עבר על לפני עור

ויתכן לומר בזה ע"פ שאלה הנדונה באחרונים, (שדי חמד מע' ו, כו, יט) האם מיד מיד כשסייעו לעבור על איזה עבירה כבר עבר אלפנ"ע, או דילמא אינו עובר עד שלמעשה נכשל מחמת אותו סיוע לדבר עבירה.

ובאמת שרבו הדיוקים הסותרים בזה מסוגיות הגמרא, ונביא חלקם. בגמ' (מו"ק יז, א) איתא דשפחה של בית רבי חזיתיה לההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול, אמרה "ליהוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום ולפני עור לא תיתן מכשול", ופרש"י, דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והו"ל איהו מכשילו. משמע דמיד כשהכה לבנו הגדול קעבר אלאו אף קדם שביעט באביו, וא"כ משמע שבעצם נתינת המכשול כבר עבר אף שעדיין לא נכשל.

ומאידך בקידושין (לב, א) איתא רב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה, אמר איזול איחזי אי רתח אי לא רתח. ופריך ודלמא רתח וקעבר אלפני עור לא תתן מכשול, ומשני דמחיל ליה ליקריה". הרי משמע מזה שעד שלא ירתח בנו, לא עבר אלפני עור, ולא סגי בנתינת המכשול גרידא.

ועי' בלשון הרמב"ם בפירושו למסכת תרומות (בפ"ו מ"ג) וז"ל, אבל הוא עובר על הכתוב שאמר ולפני עור לא תתן מכשול, **אם היה הוא סיבה לעבור העבירה**. ויש לדקדק מדבריו דדווקא כשנכשל בגלל חברו הוא דקעבר בלפני עור, דאל"ה הרי דאכתי אינו בגדר "סיבה לעבור עבירה".

ועי' בביאור הגרי"פ (הנ"ל) שרצה לדייק כן גם מלשון הרמב"ם (ספה"מ ל"ת רצט) שהזהירנו **מהכשיל** קצתנו את קצתנו, משמע שרק אם נכשל, וכ"ה בחינוך (מצוה רלב) לא להכשיל בני ישראל לתת להם עצה רעה, ודלא כמו שרצה לדייק מהבה"ג וסייעתו, [היינו הסמ"ג (סי' קסח) וז"ל ובא חבירו **והמציא** לו עובר בלפני עור לא תתן מכשול] והר"א הזקן והר"י אלברגלוני והר"ש בן גבירול שכתבו האזהרה על נתינת מכשול, ומשמע דס"ל דהכתוב מזהיר על נתינת המכשול לחוד אף על פי שלא נכשל אדם בראשונים אחרים.

ולפי הצד שאינו עובר אלפנ"ע עד שיכשל חברו בפועל, יש מקום ליישב אמאי חשבינן לה כלאו שאין בו מעשה, דהא עיקר הלאו הוא רק במה שחברו נכשל והוזק ולא במה שהוא הכשילו, וא"כ הרי אין המעשה שלו עיקר הלאו ולפיכך לעולם נחשב שעובר על האי לאו בלי מעשה. (שו"ר שכ"כ הגרי"פ שם)

לאו שבכללות

הרמב"ם בסה"מ (שורש ט) כתב שלא שבכללות הוא לאו אחד כולל ענינים רבים, ואז ימנה הלאו ההוא לבדו לא כל הענינים שיכלול אותם הלאו ההוא, וזהו לאו שבכללות שאין לוקין עליו. והביא דוגמא לזה מלאו ד"לפני עור לא תתן מכשול", וכתב הטעם כי הוא גם כן כולל ענינים רבים כמו שנבאר.

והנה בפשוטו מש"כ שהוא כולל ענינים רבים, היינו שהוא כולל הן האיסור להשיאו עצה שאינה הוגנת לו, והן האיסור לסייעו או להכשילו בדבר עבירה, וכמו שביאר בסה"מ (לאוין רצט) ובספר הי"ד (פי"ב מהל' רוצח הי"ג).

אכן מדברי הריטב"א ביבמות (פד, ב) נראה שביאר באופן אחר, דהנה פריך בגמ' שם והא מהכא נפקא לן, (אזהרה לפסולות מלינשא לכשרים כהנים) מדרב יהודה אמר רב נפקא, דאר"י א"ר וכן תנא דבי רבי ישמעאל, איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם, השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, והק' הראשונים הא בלא"ה נמי תיפו"ל משום ולפני עור לא תתן מכשול. ותי' הריטב"א דאי משום ההוא כיון שאינו מיוחד לאיסור זה, ולא כולל הוא בכל מצוות התורה, (פי' וממילא הו"ל לאו שבכללות ואינו לוקה עליו), אבל מהא דר"י נפקא שיהא לאו פסולי כהונה מיוחד בנשים כמו באנשים ללקות עליו. הרי מבואר בדבריו להדיא דטעמא דחשיב לפנ"ע לאו שבכללות, הוא כיון שהוא אינו מיוחד לאיסור מסויים, אלא הוא כולל כל מצוות התורה.

ולכאורה צ"ע למה יחשב מה"ט לאו שבכללות, הרי איסורא אחד הוא שלא לסייע להכשיל חברו בדבר עבירה, ומה בכך שהמקרים שייכים בכמה אופנים, וכי משום כך יחשב ללאו שבכללות. הגע בעצמך הרי בשבת יש ל"ט מלאכות שאסורות משום לאו "דלא תעשה כל מלאכה", הכי נאמר דהוי לאו שבכללות משום שהוא כולל מלאכות הרבה, הא פשוט דכיון שכולם אינם אסורין אלא מפני שם איסור אחד של "לא תעשה כל מלאכה" לא הו"ל לאו שבכללות, א"כ מ"ש הכא. (ויסוד לזה מבואר בתוס' למכות יח, א עי"ש).

ולפמש"כ לעיל בגדר השני של לפנ"ע, דכמו שאסור לו בעצמו להיכשל ולאכול אותו דבר איסור, אסור לו

להאכיל ולהכשיל אחרים, א"כ יש לנו לדון שבכל מצוה ואיסור שהוא מכשיל את חברו יש את ה"שם" של אותו מצוה ואיסור שהוא מכשילו בו, ולפי"ז הוא כולל ענינים רבים ושפיר הוי לאו שבכללות. ולא דמי כלל לל"ט מלאכות בשבת, דהתם כולם אינם אלא שם איסור אחד של "לא תעשה כל מלאכה", משא"כ בלפני עור, בכל איסור ואיסור שהוא מסייע ומכשיל בו את חברו, הרי הוא עובר מכח לפני עור בשם איסור מיוחד של אותו האיסור שהוא מכשילו בו.

לפנ"ע בג' עבירות חמורות

ובחקירה זו אפשר לבאר נמי למחלוקת הידוע בין בעה"מ ורמב"ן (סוף פרק בין סורר ומורה) האם חייב למסור נפשו כדי שלא לעבור על ג' עבירות החמורות היכא שהגוי מכוון להנאת עצמו. דבעה"מ סובר שמותר לעבור, ואינו חייב למסור נפשו. וראייתו מהא דמקשה הגמ' (שם עג, ב) הני קוואקי ודימוניקי, (פרש"י כלי נחושת שנותנין בהם גחלים, גבוהין הן ועומדין לפני מלכים), היכי יהבינן להו (פרש"י שהיו נוטלין אף מבית ישראל בעל כרחם, ולא מסרי נפשיהו אקדושת השם, הלא חק עבודת כוכבים הוא), אלא ע"כ משום דהנאת עצמן שאני. הרי דגם בע"ז מותר לעבור היכא דהוי להנאת עצמן. אך הרמב"ן חולק וסובר שבג' עבירות החמורות אף להנאת עצמן יהרג ואל יעבור, ומקוואקי ודימוניקי אין ראייה, "דשאר עבירות ניהו ואין איסורן משום לאוי ע"ז, אלא משאר חייבי לאוין שבתורה הן, משום ולפני עור לא תתן מכשול".

ומבואר בזה, דפליגי בעה"מ ורמב"ן אי גדר הלאו דלפני עור הוא שם איסור בפנ"ע שלא לסייע להכשיל חברו באיסורין, או שיש בו את השם איסור המיוחד של אותו איסור שהוא מכשיל את חברו בו. ונפ"מ בלפנ"ע דע"ז, אי נחשב לאביזריהו דע"ז או לא, דאי הוי שם איסור בפנ"ע שלא להכשיל חברו באיסורין לא שייכא לע"ז. אבל אי הוי שם איסור מיוחד של אותו איסור שמכשיל את חברו, שפיר הו"ל אביזריהו דע"ז כדברי בעה"מ.

אכן בשיטת הרמב"ן גופא יש להעיר, דהנה בקו"ה (בהשמטות בסוף הספר אות טו) הביא לדברי הרמב"ן ריש פרק יש מותרות (יבמות פד, ב) שכתב בחד תירוצא, דבאיסורי כהונה אם לא היו הנשים מוזהרות לא היו עוברות גם בלאו דלפני עור. וכתב שם בקוה"ע, דזה יתכן רק אי נימא שלאו דלפנ"ע הוא מאביזריהו של האיסור עצמו, אבל אי נימא דהוא איסור כללי בפני עצמו, א"כ אין מקום לחלק בזה, דמה בכך דאינן בני חיובא באיסור עצמו, הלא כלפי "לפני עור" מיהת הוי בני חיובא.

ולכאורה זה סותר למה שנתבאר בדברי הרמב"ן בגדר איסורא דלפנ"ע. מיהו המעיין בד' הרמב"ן שם ריש פ' יש מותרות יראה שמטעם לאו שאינו שוה בכל אתי עלה, דכי האי לאו ליכא לפנ"ע, וז"ל ואפילו משום ולפני עור לא תתן מכשול נמי י"ל דגבי איסור השוה בכל כתיב, אבל לאו שאינו שוה בכל הו"א אינו נוהג בהן לא מחמת עצמן ולא מחמת אנשים.

אבל עדיין צ"ע דמבואר ברמב"ן בב"מ (י, ב) דשייך לפנ"ע באיסורי כהונה. שהגמ' דנה שיהיה נ"מ למ"ד שיש שליח לדב"ע היכא שהשליח אינו בר חיובא, היכא שכהן שאמר לישראל קדש לי אשה גרושה, וכתב הרמב"ן דה"ה דהוה לן למימר כהן דאמר ליה לכהן אחר, דהא אינו מוזהר בקדושין דאחרים, ד"לא יקח" כתיב, ואי משום ולפני עור וכו', בישראל נמי אית ביה משום ולפני עור, מבואר כאן שיש לפנ"ע באיסור גרושה לכהן אע"פ שאינו שוה בכל. ועוד מבואר שישראל עובר על לפנ"ע כשקידש הגרושה לכהן אע"פ שהוא אינו מוזהר על איסור גרושה לכהן, א"כ ממ"נ דברי הרמב"ן סתרי אהדדי.

שוב מצאתי בשו"ת חת"ס (השמטות סימן רב) שתמה על הרמב"ן וכי היועץ לכהן לטמא למתים, אינו עובר מטעם עצה שאינה הוגנת, א"כ המכשילו בדבר לא גרע מעצה רעה במילי דעלמא. אלא כתב החת"ס שהמעין בדברי הרמב"ן וביותר ביאור בריטב"א (לא מצאתי) דהכי קאמר דהרי כל לאוין שבתורה ובכללם לפני עור לא היה נוהג בנשים כיון שמצינו קולא במ"ע שהז"ג, לולי הקישא אשה לאיש לכל עונשין, וס"ל לרמב"ן וריטב"א השתא נמי דאתקש מ"מ בלפני עור לא מפקדה איתתא אלא באותה מצוה שגם היא מפקדא, אבל מצוה שאינה אלא באנשים לא הטילה התורה עליה שום עונש. אבל אנשים ישראלים פשיטא שמחויבים לקדש כהנים בע"כ וקדשתו, ומכ"ש שלא יתן מכשול לפנייהם.

אבל תמה עליו האחיעזר (ח"ג פא) דמה בכך שאינה מוזהרת, וכי נימא דליכא באשה לפנ"ע במשיאה עצה שאינה הוגנת. ות' דיש לחלק בין שוגג למזיד, שהאיסור לתת עצה שאינה הוגנת אינו אלא היכא שמקבל העצה אינו יודע (כנ"ל), א"כ י"ל שהרמב"ן לא מיירי אלא היכא שעובר במזיד, ובכה"ג מצד עצה שאינה הוגנת ליכא איסור, ואי מטעם הכשלה באיסור, היכא שאין המכשיל מוזהר, או היכא דהוי אינו שוה בכל ליכא איסור.

לפני עור כלפי נכרי

ועל פי האמור יש ליישב נמי קושיית המנ"ח על החינוך (שם), וז"ל שלא להכשיל בני ישראל לתת להם עצה רעה, וק' אמאי כתב דווקא "בני ישראל" הלא גם לגוי איכא לאו דלפני עור, כמבואר בהמשך דבריו גופא,

ומפורש הוא בגמ' ע"ז (ו, ב) ובכמה מקומות, שאסור להושיט אבר מן החי לבן נח. ובאמת הרמב"ם (פי"ב מהלכות רוצח הי"ד) נזהר מזה וכתב כל המכשיל עור וכו', ולא כתב דווקא ישראל, והניח המנ"ח בצ"ע.

אכן לפי הנ"ל יש ליישב, דהא דאיכא לפנ"ע גם לגוי, הוא רק לענין גדר האיסור שרמי על המכשיל גופיה, דכי היכי שאסור לו לעבור איסור בעצמו ה"נ אסור לו לסייע לאחרים לעבור, דהמכשיל כאוכל, והמחטיא כחוטא, אבל ענין וגדר האיסור של גרמא בנזיקין שבמה שמכשיל אחרים גורם להם נזק, נראה שבזה נאסר רק כלפי ישראל, דהא האי איסורא הוא מגדר מצוה שבין אדם לחברו, וכל עניני בין אדם לחברו שייכי בין ישראל לישראל חבירו. ולא כן גדר האיסור דדיינינן את המחטיא כחוטא, שהוא מגדר בין אדם למקום, וכאמור שהרי הוא איסור שרמי על המכשיל גופיה כאילו הוא עצמו עושה איסור זה, ואיסור זה שפיר איכא למידן גם כשמכשיל גוי כמו כשמכשיל ישראל, שהרי סו"ס הוא מידי דאיסורא אף כלפי הגוי.

ואשר על כן כתב החינוך "שלא להכשיל ישראל", שהרי מלשון החינוך משמע דעיקר האיסור הוא בנתינת עצה שאינה הוגנת, אלא דכולל נמי איסור להכשיל בעבירה, ולגבי עצה שאינה הוגנת בוודאי אינו אסור אלא ליהודי ולא לגוי.

אבל יש להעיר על כל המהלך, שהרי החינוך כתב וז"ל וזה הלאו כולל כמו כן מי שיעזור עובר עבירה, **שהוא מביא אותו שיתפתה בזולת זה לעבור פעמים אחרים עוד**, וצ"ע למה נקט שהבעיא בזה שיעבור פעמים אחרים ולא כפשוטו שמכשיל אותו עכשיו. ונראה שהיה פשוט להחניוך שמייירי אפילו במזיד, והיה קשה לו א"כ למה נקרא "עור", וע"ז תי' שע"י שמתרגל לאיסור יבא לעבור עוד הפעם, ובזה הוא "עור".

אבל עכ"פ לפי החינוך הרי כל האיסור הוא בשביל מה שיקרה אח"כ, ולא מה שאוכל עכשיו, א"כ א"א לומר שגדר האיסור הוא "מאכיל כאוכל", שהרי אין האסור באכילתו של הנכשל עכשיו, אלא ע"כ שאפילו לענין להכשילו באיסורים הוא מטעם ההיזק שגורם לו, ובכל זאת שייך גם בגוי, א"כ הדרא קושיית המנ"ח לדוכתיה למה כתב החינוך לא להכשיל "בני ישראל", וצ"ע ג.

בשיטת האמונת שמואל

כבר הזכרנו לעיל את שיטת האמונת שמואל, דכל היכא שהדבר מותר להמכשיל אין הוא מוזהר על לפני עור שלא להכשיל אחרים. ומשום כך התיר לרופא ישראל לתת לזונה כוס עיקרין להפיל עובריה. ואע"ג שגוי מוזהר על הריגת עוברין, אין כאן משום לפנ"ע, שהישראל אינו מוזהר על הריגת עוברין מה"ת.

האחרונים (פמ"ג בשושנת העמקים כלל י, שו"ת אחיעזר חלק ג סימן פא ועוד) רבו להקשות על האמונת שמואל ממקומות שונים, ונביא למקצת הקושיות.

א) מדברי התוס' בחגיגה (יג, א) גבי הדין דאסור ללמד תורה לגוי משום דכתיב "לא עשה כן לכל גוי", והקשו בתוס' תיפ"ל משום לפני עור, דגוי הלומד תורה חייב מיתה (סנהדרין נט, א). הרי דהבינו התוס' דאע"פ שהישראל לא נאסר בלימוד התורה, ואדרבה הוא מצווה ללמוד, מ"מ עובר על לפני עור במה שלומד עם הגוי, ודלא כדברי האמונת שמואל.

ב) עוד הקשו מדברי התוס' בב"מ (י, ב) גבי כהן האומר לישראל קדש לי אשה גרושה, שהשליח עובר אלפני עור במה שמקדש גרושה לכהן, אע"ג שלישראל עצמו מותר לישא גרושה, ולדברי האמונת שמואל, הרי כל היכא שהוא אינו מוזהר ליכא לדינא דלפני עור.

ג) עוד הקשו מדברי הראשונים ביבמות (פד, ב) שהזכרנו לעיל, שהקשו דתיפ"ל שפסולות אסורות לינשא לכהנים משום לפני עור. הרי שאע"פ שלהמכשיל עצמו הוא מותר, אסור משום לפני עור, וזהו סותר לשיטת האמונת שמואל. אמנם לפימ"ש"כ בקוה"ע לבאר דברי הרמב"ן אז אדרבה משם יש להוכיח כדברי האמונת שמואל.

ד) מדברי הרמב"ם (פ"ג מהל' אבל הל' ה) שכתב המטמא את הכהן ... אם היו שניהם מזידים, הכהן לוקה וזה שטמאו עובר משום לפני עור לא תתן מכשול, ולא הזכיר שהמטמא הוא כהן, מבואר א"כ שאף בישראל דלאו בר חיובא הוא עובר משום לפני עור.

ובשו"ת אחיעזר (הנ"ל) רצה ליישב דברי האמונת שמואל, דדוקא היכא שאינו אלא מושיט האיסור לחבירו
בזה היכא דאינו בר חיובא אינו עובר משום לפני עור, משא"כ היכא שנגמר האיסור על ידו, וצ"ע.